

التفسیر البسیط؛ ابی الحسن علی بن احمد بن محمد الواحدی (م ۴۶۸)

تحقیق: محمد بن صالح بن عبدالله الفوزان؛
ریاض: جامعة الامام محمد بن مسعود الاسلامیه،
۱۴۳۰، ۲۵ جلد.

واحدی قرآن پزوه و مفسر بزرگی است که در جامعه علمی - قرآنی بیشتر با کتاب ارجمندش «اسباب النزول» شهره است. واحدی در حوزه تفسیر سه کتاب تفسیری رقم زده است ۱. الوجیز ۲. الوسیط ۳. البسیط. کتاب‌های اول و دوم پیش‌تر نشر یافته بود. قرآن پژوهان و محققان در انتظار تفسیر سوم واحدی بودند که اکنون در بیست و پنج جلد به‌گونه‌ای بس فاخر نشر یافته است. روش واحدی را در این تفسیر باید جامع‌نگرانه تلقی کرد. او در تفسیر آیات الاهی به گونه‌ای اعجاب‌آور از آیالات الاهی استفاده می‌کند و این شیوه، بدین‌گونه استوار و گسترده در قرن پنجم حقا و انصافاً شگفت‌آور است. تفسیر قرآن به قرآن واحدی همه ابعاد پژوهشی وی را در نور دیده است. او در بحث‌های ادبی، بلاغی، تفسیری، فقهی و ... به سراغ آیات دیگر می‌رود و به شایستگی از عهده آن برمی‌آید. در بهره‌وری از سنت واحدی در این تفسیر گسترده‌نگاری نکرده است، به واقع واحدی در این تفسیر بیشتر با «درایت» پیش رفته است تا «روایت». در نقل از صحابه، بدان‌گونه که تصریح کرده است. اگر پیدا کند، اولین نقل از آن ابن عباس است. واحدی از آن روی که در «اسباب نزول» کتابی داشته است، به اسباب نزول توجهی ویژه دارد؛ اما بحث‌های ادبی، صرفی، نحوی آن بیشتر حجم تفسیر را فرا گرفته است. توجه واحدی به انسجام محتوایی آیات جالب است. او به ارتباط بین آیات توجه می‌کند و گاه نکات لطیفی نیز رقم می‌زند. برخی از استادان دانشگاه اسلامی محمد بن سعود، متن تفسیر را در میان شاگردان تقسیم کرده و با اشراف کوشیدند، متنی منقح و دقیق عرضه کنند. همین‌جا یادآوری کنم و تفصیل را به مجالی فراخ‌تر بگذارم که بازی و هابی‌مآبانه

اسماعیل مهدوی راد

معرفی گزارشی

تازه‌های نگارش و نشر

تفسیر و علوم قرآن

تسنیم تفسیر قرآن کریم

ج ۲۷، آیت‌الله جوادی آملی؛ قم:

مرکز نشر اسراء، ۱۳۹۱.

تفسیر «تسنیم» که بازنگری و بازنگاری درس‌گفتارهای آیت‌الله جوادی است، پس از تحقیق گسترده و تنظیم نهایی پژوهشگاه علوم و حیانی معارج در هئیت کتاب نشر می‌یابد. اکنون جلد بیست و هفتم را پیش رو داریم که با تفسیر آیه ۱۱۸ سوره انعام آغاز می‌شود و با آخرین آیه سوره یادشده پایان می‌پذیرد. «تفسیر تسنیم» از تفاسیر بسیار مهم این قرن است که در آینده جایگاه بسیار بلندی خواهد یافت. ذیل تمام آیات از تفاسیر اجمالی، تناسب آن با آیات پیشین، اشاره‌ها و لطایف نهفته در آیه سخن می‌رود و پس از آن در ضمن «بحث روایی» ابعاد بحث از آیه گسترده می‌شود. مؤلف عالیقدر به مناسبت‌هایی بحث‌های فنی و گسترده‌ای را رقم می‌زند گاه با صفحات محدود و دیگرگاه با صفحات بسیار. این بحث‌ها غالباً با توجه به نیاز زمان و واقعگرایی موضوعات مطرح شده در فضای فرهنگی و اعتقادی جامعه اسلامی مطرح می‌شود. در این مجلد از پلورالیسم دینی، رابطه پلورالیسم با برخی علوم، دستاویزهای باورمند آن به تعددگرایی به آیات، نقد شبهات آنان و پاسخ به پرسش‌های مطرح شده در این میدان به تفصیل سخن رفته است.

از خداوند سبحان طول عمر و دوام توفیق مولف ارجمند را خواستاریم به امید آنکه به فرجام بخشیدن به این اثر سترگ و گرانبسنگ فائق آیند.

محققان کتاب در نقد و نقل روایات از سوی واحدی کاملاً روشن است. آنان بدون هیچ توجیهی هر آنچه را واحدی می‌آورد و به «مذاق» آنان سازگار نیست به نقد می‌کشند و گاه تحریف می‌کنند.

عکرمه بن عبدالله البربری و اثره فی التفسیر و علوم القرآنی

دراسه و تدوین احمد ابوبکر حازم احمد الساماری؛ بیروت: دارالکتب العلمیه، ۲۰۰۹.

عکرمه از مفسران تابعی و از شاگردان مدرسه ابن عباس در مکه است. شخصیت او به لحاظ رجالی مورد گفتگو است و عالمان در توثیق و تجریح آن یک داستان نیستند. این کتاب گزارشی است از شرح حال، حیات علمی و مشایخ او از صحابه، شاگردان و جایگاه او در تفسیر. مؤلف ابتدا به تفصیل از زادروز، زادگاه و رشد و بالندگی اش سخن گفته است و آن‌گاه تباروی را شناسانده و درباره آگاهی‌های گسترده‌اش از ابعاد دین به ویژه تفسیر بحث کرده است.

در ضمن گزارش مشایخ عکرمه نشان داده است که وی از ابن عباس - که بیشترین بهره او بوده است - علی بن ابی طالب، ابوهریره بیشترین نقل را داشته است. در تفسیر جایگاه او را به لحاظ گستردگی آگاهی‌هایش ستوده‌اند. مؤلف در فصل سوم به تفصیل از شیوه تفسیرنگاری او بحث کرده است و آن‌گاه باب دوم است و گزارش آراء تفسیری عکرمه است بر اساس سوره‌ها و آیه‌ها. این‌گونه جمع و تدوین‌ها که سالیانی است در میان عالمان و فاضلان اهل سنت باب شده است، برای شناخت تاریخی - تحلیلی فرهنگ و اندیشه آن زمان سودمند تواند بود.

غریب القرآن

الامام الحافظ زین الدین قاسم؛ ابن قطلوبغا الحنفی؛ تحقیق عبدالؤمن ابوالعینین علی حفیظه.

در میان پژوهش‌های قرآنی مجموعه‌هایی با عنوان «غریب القرآن» از کهن‌ترین نگاه‌هاست. در این‌گونه آثار که در سده‌های نخست با عناوین

«مجاز القرآن» و «معانی القرآن» نیز یاد شده است، مؤلفان به توضیح، تبیین و تفسیر واژه‌های دشواریاب پرداختند. شیوه‌های مؤلفان در این‌گونه نوشته‌ها دوگونه است: ۱. براساس سوره قرآنی که در ضمن آیات قرآنی معنای هر واژه را دشواریاب تلقی می‌کردند، به تفسیر و تحلیل آن می‌پرداختند ۲. واژه‌ها را بگونه الفبا تنظیم کرده و با ارجاع به آیات تفسیر می‌کردند. کتاب مورد گفتگو از گونه اول است که بر پایه کتاب ابوحیان: «تحفة الاریب» سامان یافته است. محقق کتاب در مقدمه از شرح حال مولف، اوضاع فرهنگی او و نیز عنوان «غریب القرآن» سخن گفته است و بسیاری از عناوین نگاشته شده در این زمینه را شناسانده است.

تفسیر قرآن کریم

آیت‌الله سیدمصطفی خمینی؛ سوره حمد (ج ۱)، ترجمه: خلیل پروینی؛ چاپ اول، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۱.

نگارش تفسیر قرآن کریم از سده‌های آغازین تاریخ اسلام آغاز گشت و در گذرگاه زمان همواره تداوم یافت. مورخان و عالمانی به درستی ادعا کرده‌اند که در زندگی بشر درباره هیچ کتابی به اندازه قرآن کریم تفسیر، حاشیه، شرح و توضیح نگاشته نشده است. تفسیرهای نگاشته شده درباره قرآن کریم چه به لحاظ سبک نگارش و چه به لحاظ درونمایه‌ها متفاوت بوده و هست. رویکردها گاه ادبی بوده است و دیگرگاه کلامی و زمانی فلسفی و زمانی دیگر اجتماعی و سیاسی. فقیه، فیلسوف، مفسر و متفکر بزرگ دوره معاصر شهید آیت‌الله سیدمصطفی خمینی، طرحی جامع در اندیشه سامان دادن تفسیری جامع با رویکردهای گوناگون است که سوگمندان با شهادت آن عزیزان آرمان والا فرجام نمی‌یابد. اکنون ترجمه گویا، روان و شایسته جلد اول این اثر ارجمند که تفسیر سوره حمد را در بر دارد پیش روی ماست. مؤلف ارجمند در تمام موارد ابعاد ادبی، فقهی، کلامی، فلسفی، عرفانی، اجتماعی، سیاسی و ... را به بحث می‌گذارد. حتی گاه با اندک مناسبتی به علوم

غریبه نیز می‌پردازد. بدین سان خواننده ما با تفسیری رویاروست که از کلام الهی در تمام ابعاد سخن می‌دارد.

تنزیه القرآن عن المطاعن

القاضی عبدالجبار بن احمد المعتزلی؛ دراسه و تعلیق خضر محمد بنها؛ بیروت: دارالکتب العلمیه.

از روزگاران که جامعه اسلامی دامن گسترد و اندیشه‌های گوناگونی فرصت حضور یافتند، زمینه‌های گفتگو نیز شکل گرفت، نیز برخی از نقدها، اشکال‌ها به متون دینی شکل گرفت و فزونی یافت. عالمان و متکلمان معتزلی انصافاً در دفاع از ساحت قرآن و حضور در آوردگاه مجادله و مناظره درباره ابعاد مختلف کتاب الله جایگاه بلندی داشته‌اند. قاضی عبدالجبار همدانی از جمله متکلمانی است که افزون بر تفسیر بزرگی که نگاشته است - و متأسفانه در اختیار ما نیست، کتاب‌های مهمی در دفاع از ساحت قرآن به خامه آورده است. «تنزیه المطاعنی» از جمله این کتاب‌هاست. قاضی شبهه‌ها و اشکال‌های ادبی، عقلی، محتوایی متوجه به قرآن را بر اساس سوره‌ها و آیه‌ها آورده و پاسخ گفته است. محقق سختکوش کتاب افزون بر تحقیق کتاب در ضمن مقدمه‌ای درازدامن درباره قاضی و شرح حال وی و دیدگاه‌هایش درباره تفسیر و علوم قرآنی به تفصیل سخن گفته است.

متن و ترجمه تفسیر فرات کوفی

ابی القاسم فرات بن ابراهیم بن فرات الکوفی؛ تحقیق محمد الکاظم؛ ترجمه معصومه آعبدالله و حکیم حاجی علی اکبر؛ چاپ اول، قم: دلیل ما، ۱۳۹۱، ۷۲۸ ص.

نویسنده کتاب تفسیر فرات یکی از قدیمی‌ترین ذخایر شیعه و گنجی از انوار الهی و معارف قرآنی است. ابراهیم بن فرات از اصحاب ائمه و از علمای عصر غیبت صغری است. در این تفسیر متأثر که از قرن سه و چهار به جا مانده است به ذکر روایات یا روایات در ذیل آیات بسنده شده است و هیچ‌گونه اظهار نظری درباره روایات یا

آیات نشده است. این اثر مورد تأیید بسیاری از علمای بزرگ از جمله علامه مجلسی و شیخ حر عاملی بوده است. در تدوین مطالب این تفسیر از نسخه فرات کوفی تحقیق شیخ محمدکاظم محمودی از عالمان سرزمین عراق که انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران آن را به چاپ رسانده است، استفاده شده است. پژوهشگر این کتاب در مجموع از هشت نسخه خطی این کتاب و دو نسخه چاپی نجف و افسر ایران که در کتابخانه‌های مختلف وجود دارد استفاده کرده است. برخی از نسخه‌های استفاده شده عبارتند از:

- نسخه کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف اشرف.

- نسخه کتابخانه آیت‌الله بروجردی (نسخه میرزای نوری)

- نسخه مدرسه فیضیه قم

- نسخه کتابخانه رضوی در مشهد

- نسخه کتابخانه ملک تهران و نسخه‌های دیگر.

در مقدمه کتاب از جمله دلایل ترجمه این تفسیر: آشنایی با فضایل اهل بیت (علیهم السلام) و به خصوص حضرت امیر(ع)؛ احیای علوم آل محمد(ص)؛ توجه به تفاسیر روایی و رویکرد تأویل در قرآن و فراهم آوردن زمینه تدبر در آیات الهی دانسته شده است.

حدیث

رخساره خورشید

سیره امام علی در نهج البلاغه؛ مصطفی دلشاد
تهرانی؛ چاپ اول، تهران، دریا، ۱۳۹۱.

مؤلف ارجمند این اثر فاخر حضرت استاد دکتر مصطفی دلشاد تهرانی اکنون از جمله آگاه‌ترین استادان به ابعاد نهج البلاغه و درونمایه‌های شریف و اعماق جلیل این تحفه آسمانی است. او چندین و چند اثر خرد و کلان در آستانه این خورشید تابناک رقم زده است که همه خواندنی و ستودنی است. کتاب یادشده از جمله مجموعه فاخر شرح‌های موضوعی آن بزرگوار بر نهج البلاغه است. در این جلد مؤلف

پس از نگاهی کوتاه به روش‌های مطالعه درباره نهج البلاغه و تحلیلی از واژه‌ها، «سیره» و شاخصه‌های مفهومی آن، به تحلیل، تفسیر و گزارش سیره علوی برپایه آموزه‌های نهج البلاغه پرداخته است. اصل مرزبانی در عرضه‌های فردی و اجتماعی و حکومتی و نیز اقتصادی، نظامی و قضایی و دینداری بخش آغازین و گسترده کتاب است. کتاب برای جستجوگران معارف علوم بسیار سودمند است و خواندنی.

پیام امام امیرالمؤمنین (شرح تازه و جامعی بر نهج البلاغه)

آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی؛ با همکاری جمعی
از فضلا و دانشمندان؛ ج ۱۵، چاپ اول، قم؛
امیرالمؤمنین، ۱۳۹۱.

بالاخره پس از بیست سال تلاش و کوشش آخرین مجلد از دوره پانزده جلدی شرح نهج البلاغه با همت والای مرجع عالیقدر حضرت آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی و شاگردانش نشر یافت. نهج البلاغه میراث گرانبساز و بی‌ظنیر علوی کتاب زندگی است، آیین‌نامه سلوک فردی و اجتماعی و گراندترین میراث امامت و کارآمدترین آموزه هدایت است. نهج البلاغه از آن روی که برآیند چگونگی‌های روزگار حاکمیت علی(ع) است و در دل حوادث، جریان‌ها، کشمکش‌ها و فرازها و فرودهای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اعتقادی رقم خورده است، مهم‌ترین دستورالعمل و دستمایه حاکمان برای حکومتی عدل مدار و عدالت‌گستر و ظلم‌ستیز نیز خواهد بود. جامعه شیعی علوی - ایرانی نیازمند شرح و تفسیری بود گویا، روشن، با تکیه بر نیازها، خواسته‌ها و ضرورت‌های عینی جامعه امروز و خوشبختانه این شرح از پس تجربه بسیار موفق دو مجموعه گراندقدر و والای «تفسیر نمونه» و «پیام قرآن» و هر دو میراث ارجمند اندیشه مرجع عالیقدر و شاگردانش، چنان است که گفته آمد. این شرح با قلمی روان چنان رقم خورده است که جستجوگران آغازین این‌گونه بحث‌ها را سودمند افتد و «آگاهان و عالمانی را بلاغت افزاید». دیگر اینکه تمام واژه‌ها و جمله‌ها شرح

شده و یکسر درونمایه متن واکاوی شده است. مطالب حاشیه‌ای و استطرادی مجال طرح پیدا نکرده است و خواننده فقط و فقط با متن نهج البلاغه سرو کار دارد. واژه‌ها و جمله‌های مشابه درسیاق‌های گونه‌گون با تأمل به معانی، مفاهیم و مقاصد گوناگون حمل شده است. نکته‌های مهم و ضروری تحت عنوان نکته‌های جدا آمده است و حجم قابل توجهی از این مجموعه را، تحلیل شرح «کلمات قصار» فراگرفته است که برای مدرسان نهج البلاغه بسیار مفید خواهد بود. گزارش، تحلیلی و معرفی همه‌سویه این مجموعه سترگ فرصت و مجال گسترده می‌طلبد که امید است فراچنگ آید.

الفضائل الموضوعه، عرض و نقد، محاضرات الاستاذ العلامة نجم‌الدین الطبسی

مهدی متصور السمانی؛ قم؛ مرکز فقهی ائمه
اطهار، ۱۴۳۳.

وضع و جعل حدیث در تاریخ اسلام قصه پرغصه‌ای است که یادآوری آن دل را می‌آزارد و اندیشیدن به ابعاد آن و نقشی که در آلوده‌سازی منابع تفکر اسلامی بر جای نهاده است، جان را می‌فسرد. عوامل، زمینه‌ها، بسترها و جریان‌های بسیاری در شکل‌گیری و گسترش جعل و وضع نقش آفرینی کرده‌اند. از جمله دست سیاست و دست‌های آلوده سیاستمداران در بسیاری از نقل‌های ساختگی منسوب به رسول الله کاملاً دیدنی است. بخش مهمی از فضائل و مناقب ساختگی در زندگی، دانش و مواضع دینی و اجتماعی و اقتصادی خلفا است. مؤلف محقق در ضمن درس‌ها بخشی از این احادیث را به لحاظ سند و متن نقادی کرده‌اند و یکی از شاگردان وی به خامه آورده است و در قالب کتاب عرضه کرده‌اند. نقد و بررسی فضائل و مناقب ساختگی درباره خلفاء، شیخین، معاویه و هارون عباسی محتوای کتاب را تشکیل می‌دهد. تأمل در این گزارش‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از این احادیث منسوب به رسول الله در مقابله با احادیث فضائل و مناقب علوی برساخته شده است.

موسوعة الاسرائیلیات و الموضوعات فی کتب التفسیر

محمد احمد عیسی؛ ج ۲، قاهره: منصوره.

اسرائیلیات که در عرف عالمان و مفسران به تمامت اندیشه‌های دخیل در حوزه تفکر اسلامی در سده‌های آغازین اطلاق می‌شود، موضوع بسیار مهم و حساسی است که از یک سو پژوهش درباره آن ضرورت دارد و از سوی دیگر حساسیت. اکنون چندین دهه است که این موضوع ذهن و زبان بسیاری از متفکران را به خود معطوف داشته است. کتاب یادشده از جمله بهترین‌های این موضوع است. مؤلف ابتدا از مفسران دوره صحابه و مدارس تفسیری دوریا تابعین سخن گفته است و آن‌گاه اقسام اسرائیلیات را برنموده و موضوعات را تعریف کرده است. بخش بعد گزارش احادیث موضوع اسرائیلیات است و نقد آنها براساس سند و متن. آنچه کار آقای محمد احمد عیسی را متمایز کرده است، استفاده‌های دقیق است و در حوزه نقد توجه به آراء محققان و متفکران و محدثان.

عقاید

صراط مستقیم، پاسخ به شبهات وهابیت

حضرت آیت‌الله العظمی لطف‌الله صافی گلپایگانی؛ چاپ اول، قم: دفتر تنظیم و نشر آثار معظم له، ۱۳۹۱.

ظهور وهابیان در عربستان حقیقاً و انصافاً برای تمامت جهان اسلام فتنه‌ای است کور با ایجاد فضاهای شبهه و تفرقه. از روزگاری که جمهوری اسلامی ایران شکل گرفت و تشیع عملاً ظهور و بروز جدی و دوراسازی را رقم زد، شبهه‌پراکنی‌ها، جوسازی‌ها و فتنه‌انگیزی‌های آنان علیه تشیع گسترده‌تر شد. هیچ سالی نیست که ایشان ده‌ها کتاب، نشریه و مقاله علیه شیعه نشر ندهند. در این اثر فاخر، گویا و روشن، حضرت آیت‌الله العظمی صافی بخش قابل توجهی از شبهات آنان را مطرح کرده و جواب داده‌اند. پاسخ‌ها کوتاه است و غالباً در یک و حداکثر در دو صفحه. در تمام پاسخ‌ها مولف عالیقدر مستندات بحث را از مهم‌ترین

منابع و مصادر معتمد اهل سنت، انتخاب کرده و به روشنی حقیقت را آفتابی کرده‌اند. بخشی از پرسش‌های پاسخ‌گفته‌شده از این قرار است:

چرایی سکوت علی(ع) در برابر خلفا؟ مصونیت قرآن از تحریف، سکوت علی در مقابل اهانت به حضرت زهرا(س)، نام‌های امامان در روایات، چرایی نام خلفا بر فرزندان امامان(ع)، یکی بودن قرآن مسلمانان، قرآن و سنت محور مذهب شیعه، معاویه از دیدگاه فریقین، عقیده بداء و علم غیب اهل بیت(ع)، عبارت «الصحابه کلهم عدول» از نظر شیعه، قواعد فقهی شیعه، فلسفه غیبت امام زمان(ع).

تاریخ

الامام الحسن فی مواجهه الانشقاق الاموی

السید سامی البدری؛ قم: الفقه للطباعة والنشر، ۱۴۳۳.

آقای بدری از عالمان و محققان سختکوش و استوارنویس شیعی عراق است که در تاریخ اسلام تأملات مهمی دارند. این کتاب بررسی و تحلیل روزگار امام حسن(ع) است و نقش آن بزرگوار در انشاء چهره زشت امویان و تداوم تفکر امامت در جامعه. مؤلف محقق دیدگاه‌های عالمان فریقین را درباره «صلح امام حسن» گزارش کرده‌اند و آن‌گاه بی‌آمدهای صلح را بررسی کرده است. مباحثی درباره «مرجعیت امامان» در فصول کتاب آمده است که خواندنی است. از جمله بخش‌های مهم کتاب، تحریف‌زدایی از این بخش از تاریخ اسلام و شیعه است که مؤلف روایات بسیاری را به دایره نقد ریخته و ناستوار آنها را آفتابی کرده است.

مقتل جامع سیدالشهداء

ج ۲؛ گروهی از تاریخ‌پژوهان؛ زیر نظر حجت‌الاسلام والمسلمین استاد مهدی پیشوایی؛ قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۹۱.

سرانجام و پس از دو سال که از چاپ و نشر جلد اول «مقتل جامع سیدالشهداء» می‌گذرد،

انتظار جستجوگران آگاهی‌های گسترده و دقیق از قیام اباعبدالله الحسین به فرجام آمد و جلد دوم این مجموعه ارجمند نشر یافت. مهم‌ترین ویژگی‌های این اثر دو جلدی فاخر، جمع بین «روایت و درایت» است. مولفان کوشیده‌اند در پرتو آگاهی‌های تاریخی گسترده و با نقد و تحلیل گزارش‌های تاریخی به‌گونه‌ای روشمند و استوار «مقتلی جامع و همه سویه» ارائه دهند. اکنون جلد دوم آن را پیش روی داریم که به حوادث پس از عاشورا پرداخته است. این مجلد در چهار بخش تدوین شده است. بخش اول با عنوان «حوادث پس از عاشورا»، با فصل اول که عنوان «اهل بیت در کوفه» را دارد، آغاز می‌شود که گزارش و تحلیل گسترده حوادث کوفه است و گزارش خطبه‌های اهل بیت و واکنش کوفیان و خیزش قهرمانانه عبدالله عقیف از دی. فصل دوم را گزارش حوادث مسیر شام فراگرفته و فصل سوم را «اهل بیت در شام». آن‌گاه «اهل بیت در مدینه» است و بالاخره این بخش با عنوان «تداوم نهضت حسینی به رهبری امام سجاد» پایان می‌پذیرد. در بخش دوم از پیامدهای حادثه عاشورا سخن رفته است. در فصل اول از پیامدهای تکوینی مانند خورشیدگردگتی، دیده‌شدن خون در نقاط گوناگون و فرجامهای شگفت جنایت‌کاران از سپاه یزید و فصل دوم را تحلیل «پیامدهای اجتماعی و سیاسی» فراگرفته است و در ضمن آن از رسوایی حکومت امویان، احیای روحیه مبارزه و شهادت‌طلبی در مسلمانان و رقم خوردن قیام‌ها و خیزش‌های گسترده علیه حاکمان گزارش شده است.

بخش سوم بحث‌های پیرامونی درباره عاشورا است از قبیل «اربعین سیدالشهداء» و اینکه قافله اسیران در اربعین اول بر سر مزار شهیدان آمده‌اند یا اربعین دوم. فلسفه عزاداری، سیر تاریخی عزاداری برای امام حسین(ع) واقعه عاشورا در آینه آمار و ارقام و پرسش‌ها و پاسخ‌ها درباره قیام اباعبدالله الحسین(ع) بخش چهارم کتاب است. گزارش شرح حال و زندگینامه اصحاب امام حسین(ع)

و گزارش شهداء بنی هاشم و شهدای غیر بنی هاشم نیز از دیگر فصول کتاب است.

مقتل جامع سیدالشهداء در دو جلد از جمله بهترین و تحلیلی‌ترین مقتل‌های امام حسین است و نیازمند تحلیل و بررسی گسترده‌تر.

زندگی فرهنگی و اندیشه سیاسی شیعیان (از سقوط بغداد تا ظهور صفویه

۶۵۶ - ۹۰۷)

محسن الویری؛ چاپ اول، تهران: دانشگاه امام صادق، ۱۳۹۱.

تاریخ تحلیلی تشیع با نگاه تمدنی و نقش آفرینی عالمان شیعی و تفکر شیعی در ابعاد مختلف از جمله پژوهش‌های بسیار مهم و برجای مانده حوزه پژوهش است. این کتاب از جمله معدود آثار تاریخی است که تاریخ تشیع را در محدوده تاریخی یادشده از این زاویه مطالعه کرده است. نویسنده در فصل اول و با عنوان کلیات با نگاهی گذرا به تاریخ تشیع از خاندان‌های حکومتگر سخن گفته است. پس از آن فصل دوم است و گزارش تحلیلی میراث مکتوب عالمان شیعه در ابعاد گوناگون فرهنگ اسلامی: تفسیر، حدیث، عقاید، اخلاق، نقد، منطق، سیاست. در فصل سوم تلاش‌های آموزشی شیعیان براساس شهرها گزارش شده است و در فصل چهارم از آرامگاه‌های امامان و امام‌زادگان سخن رفته است و بالاخره پرداخته است به روابط شیعیان و اهل سنت از جهات مختلف. کتاب آقای دکتر الویری از پژوهش‌های شایسته تاریخ تشیع است و برای جستجوگران آگاهی‌هایی از این دست قطعاً سودمند خواهد بود.

تاریخ اندیشه جدید ایرانی (سفرنامه‌های ایرانیان به فرنگ

دفتر اول: آینه‌آوران و عصر رویارویی با غرب؛ فرامرز معتمد دزفولی؛ چاپ اول، تهران: شیراز، ۱۳۹۱، ۱۱۱۶ ص.

نخستین رویارویی و برخورد ایرانیان با دنیای جدید، از سوی مسافران و سفرنامه‌نویسان

ایرانی به غرب آغاز شد و این آشنایی، آغاز اندیشیدن و تفکر جدید ایرانی است. در واقع عصر جدید در اندیشه ایرانی از زمانی آغاز شد که اندیشه و تفکر ایرانی به علت اسباب نظری و امکانات فلسفی، ناتوان در بروز و ظهور در دنیای جدید بود. کتاب تاریخ اندیشه جدید ایرانی به گفته محقق با روش «پدیدار شناسانه» و با معلق قراردادن اندیشه امروز و نیز پیش‌فرض‌های موقتی و اجتماعی و روان‌شناختی سعی دارد به نقطه آغاز اندیشه جدید ایرانی راه پیدا کند. کتاب در شروع در بردارنده مقدمه ناشر و نویسنده است. نویسنده در چهار مقدمه به آغاز اندیشه جدید ایرانی، روش‌شناسی اثر، چگونگی مشاهده سفرنامه‌ها و چگونگی انتخاب آنها پرداخته است و آن‌گاه ۲۹ سفرنامه مؤثر در ظهور اندیشه جدید ایرانی را معرفی کرده است. از پیشانی کتاب چنین برمی‌آید که دفترهای بعدی نیز در این موضوع در راه است. در پایان لازم است از زیبایی و آراستگی کتاب به لحاظ شکلی نیز یاد شود.

نخبگان ایرانی در دوران گذار

جلال توکلیان؛ چاپ اول، تهران: نگاه معاصر، ۲۴۴ ص.

بحث اصلی پژوهشگر در کتاب این است که نخبگان ایرانی در دوران گذار برای این پرسش که چه نسبتی میان جامعه سنتی و مدرن وجود دارد؟ چه پاسخی یافته‌اند. در این بین از میرزا فتحعلی آخوندزاده و میرزا آقاخان کرمانی نام می‌برد که کار سنت را تمام‌شده می‌دانستند و نیز از شیخ فضل‌الله نوری و نوه‌اش سیدحسین نصریاد می‌کند که مدرنیته را به خروسی سربریده تشبیه می‌کردند. نویسنده بررسی دیدگاه‌های افراد مختلف در این میان به این نتیجه می‌رسد که فارغ از دیدگاه‌های خطا یا صواب، ما همچنان از دوران گذار بیرون نیامده‌ایم و میان سنت و مدرنیته دست و پا می‌زنیم. کتاب در بخش‌هایی به مرور دیدگاه‌های شیخ فضل‌الله نوری، آخوند خراسانی، سیدحسین نصر، مجتهد شبستری، شریعتی و بازرگان

می‌پردازد. همچنین پیوست مفصل کتاب با ده نگاشته بسیار خواندنی است. نیز باید از حسن سلیقه ارباب نشر نگاه معاصر یاد کرد که آراستگی کتاب‌هایشان همیشگی است.

اسماعیلیان آقاخانی

سید محسن گرمارودی؛ چاپ اول، تهران: امیرکبیر، ۱۳۹۱، ۳۴۴ ص.

اسماعیلیه فرقه‌ای است که در قرن دوم هجری از شیعه امامیه جدا شد. اسماعیلیان در قرن سوم قیام کردند و دولتی اسماعیلی را به رهبری عبیدالله (مهدی) که با چهار نسل به اسماعیل می‌رسد، در مصر و مغرب تشکیل دادند. در ایران وقتی سخن از اسماعیلیه می‌شود، ناخودآگاه ذهن‌ها به سمت الموت و حسن صباح می‌رود و به این دلیل بیشتر آثار نگاشته شده درباره اسماعیلیان در رابطه با پیدایش اسماعیلیه و سقوط الموت است و به حوادث بعدی کمتر پرداخته شده است. نیم قرن پیش پروفیسور ایوانت سرگذشت اسماعیلیان را پیگیری کرد و آن را تا آقاخان‌ها متصل دانست. هرچند گروهی صحت این تحقیق را رد کردند. به گفته نویسنده در میان پژوهش‌هایی که درباره اسماعیلیان انجام شده است، پژوهش‌ها یا بسیار مغرضانه است یا دوستانه و سفارشی. همچنین منابع کافی برای پژوهش در این حوزه بسیار کم است. با این حال نویسنده کوشیده است با دسترسی به منابع متقن از منابع داخلی و خارجی نگاهی دقیقی به پیدایش اسماعیلیه تا دوران الموت به صورت خلاصه و ادامه حیات آنان از آن سو به بعد به صورت مفصل بپردازد.

اخلاق

اخلاق و آیین نقد

سید حسن اسلامی، چاپ اول، تهران: خانه کتاب، ۱۳۹۱.

مؤلف محقق کتاب از معدود نویسندگان حوزه مطالعات اسلامی است که در میدان نقد فراوان

قلم زده است. گستره بحث‌های آقای اسلامی را هم بحث‌های نظری فرا می‌گیرد، هم بحث‌های تطبیقی و میدانی. از جمله آثار خواندنی و ارجمند ایشان همین کتاب پیش‌رو است که با حجم کم، مسائل و موضوعات بسیار مهم و جدی را درباره اخلاق نقد و آیین نقد کتاب مطرح کرده است. نویسنده در این کتاب از یک سو درباره چپستی نقد سخن گفته‌اند و از دیگر سو از نقش‌آفرینی نقد در دانش‌گستری و استوارسازی پژوهش‌ها، آن‌گاه پرسش بسیار مهمی را در میان افکنده‌اند که به واقع آیا «نقد اخلاقی است؟» و اگر پاسخ مثبت است اخلاق نقد کدام است. در بخش‌های بعدی آیین نقدنویشته‌های تألیفی، آیین نقد آثار ترجمه‌شده و چگونگی پاسخ به نقدها آمده است. کتاب خواندنی است و راهگشا.

ادبیات

خضر وادی دهم (روزنه‌ای بر سیمای سلمان فارسی در هزاره شعر پارسی)

محمد مرادی و اصغر صفی‌پور؛ بنیاد فارس‌شناسی، چاپ اول، شیراز؛ ادیب مصطفوی، ۱۳۹۱.

اثری است ارجمند در چهره‌نمایی از سلمان فارسی بر پایه شعر شاعران. مؤلفان با تلاشی شایسته، اشعار شاعران درباره شخصیت زندگانی، اندیشه و ابعاد وجودی صحابی جلیل‌القدر رسول الله را گردآورده و تحلیل کرده‌اند. از این‌روی کتاب محض گزارش اشعار نیست، بلکه تحلیل محتوایی اشعار است که تمامت این چکامه‌ها را بر اساس توالی نظم داده‌اند.

مؤلفان کتاب شش فصل سامان داده‌اند. در فصل اول و با عنوان کلیات پس از مقدمه‌ای کوتاه درباره جایگاه سلمان فارسی در فرهنگ تشیع و تاریخ اسلام، پژوهش‌های محققان معاصر را درباره سلمان با توضیح و تحلیل گزارش کرده‌اند. در فصل دوم از حضور شخصیت سلمان در شعر عرب سخن گفته‌اند با گزینش و اختصار. آن‌گاه فصل سوم است و آغازین دوره حضور سلمان در شعر فارسی «سبک خراسانی

و آذربایجانی». در فصل چهارم سلمان فارسی در شعر سبک عراقی (دوران مغولان و تیموریان) چهره‌نمایی شده است. منظومه‌های ارجمند عرفانی، گونه‌های غنایی و حماسی قالب‌هایی است که در این دوران شخصیت سلمان در آنها بازتابانده شده است. سلمان در شعر سده‌های دهم تا میانه سده دوازدهم محتوای فصل پنجم است و بالاخره فصل ششم است و جلوه‌هایی از شخصیت سلمان در بسترهای اشعار عرفانی، حماسی، مذهبی، حماسه و تعزیه. در فصل پایانی تجلی شخصیت سلمان محمدی در اشعار شاعران معاصر عرب آمده است.

چنان‌که در آغاز گفتیم کتاب «خضر وادی دهم...» اثری است متفاوت و شایان توجه که باید در مجالی دیگر به تفصیل از چگونگی آن سخن گفت. یادآوری می‌کنم که مؤلفان در اقدامی شایسته در آغاز کتاب آثار نگاشته‌شده در روزگار معاصر را شناسانه‌اند و در ضمن این آثار از سلمان پارسی - لویی ماسینیون و ترجمه آن سخن گفته‌اند و تصریح کرده‌اند که ترجمه‌های مختلفی داشته است و فقط از یک ترجمه یاد کرده‌اند و آنهم ترجمه علی علوی و گویا متوجه نشده‌اند که این «علی علوی» همان زنده‌یاد «دکتر علی شریعتی» است که نسخه در اختیار مؤلفان حتماً چاپ شده پیش از انقلاب اسلامی بوده است که آثار شریعتی با نام‌های مستعار چاپ می‌شده است.

راز محبت و آشنایی در غزلیات حافظ

ناصر مهدوی؛ چاپ اول، تهران؛ کویز، ۱۳۹۱، ۳۲۰ ص.

حافظ یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین چهره‌های فرهنگی در تاریخ و ادب و اندیشه ایرانی بوده است و نویسندگان مختلف همواره اندیشه و اشعار حافظ را دستمایه پژوهش‌های گوناگون قرار داده‌اند. نویسنده این کتاب چنان که در مقدمه گفته است: معتقد است که فضای دوران شعری حافظ که آکنده از سختی‌ها و دشواری‌ها برای مردم ایران بود، دستاویزی

است تا حافظ شعر خود را با تجربه‌های ناب و لطیف عرفانی به همراه نیکوترین و دلسوزانه‌ترین پیام‌های اخلاقی برای کاهش معضلات فرهنگی و اجتماعی بسراید. پژوهشگر اثر معتقد است از جمله رازهای جاودانگی حافظ این است که سروده‌های حافظ بین او و خواننده پیوندی استوار برقرار می‌کند و زخم‌های مانده در جان را التیام می‌بخشد. کتاب در پنج فصل سامان یافته است. در بخش اول با نمونه‌ای از اشعار به تنهایی حافظ پرداخته می‌شود. در فصل دوم با ابیاتی آشنا می‌شویم که حافظ در آنها طلب یار می‌کند. در فصل سوم به پرسش اصلی کتاب یعنی راز جاودانگی حافظ از منظر پژوهشگر پرداخته می‌شود. فصل چهارم مشتمل بر بررسی ممتازترین ویژگی حافظ یعنی رندی است و در نهایت در فصل آخر زندگی و غم و شادمانی‌اش از نگاه حافظ کاویده شده است.

هرمنوتیک، ادبیات، گفتگو با متن

عزت‌الله سپه‌وند؛ چاپ اول، تهران؛ علم، ۱۳۹۱، ۳۴۲ ص.

کتاب حاضر به بررسی تأثیر هرمنوتیک در فهم متون از مسیر گفتگو با متن می‌پردازد. مسئله اصلی کتاب این است تنها در سایه خوانش امروزی؛ اما دقیق و سطر به سطر آثار پیشین است که می‌توان به رویکردی هرمنوتیکی مبتنی بر تلاقی و گفتگوی میان افق‌های امروزی‌ترین گفتمان حیطه علوم انسانی و افق روزگاری که متون شگرف اسماعیلی در آن نوشته شده است، دست یافت. این پژوهش با امید به زنده کردن و به سخن‌واداشتن متون کهن ادب فارسی، به بررسی مفهوم «هرمسانگی» و کاربرد آن در آثار مکتوب اسماعیلیه خواهد پرداخت. روش پژوهشگر این کتاب توصیفی - تاریخی و مبتنی بر مطالعه عمیق و دقیق آثار یادشده و یادداشت برداری از مآخذ مختلف و تحلیل از آنهاست. در چنین روشی با رویکرد تحلیل محتوا به بررسی آثار ادبی بازمانده از ناصر خسرو قبادیانی و ابویعقوب سجستانی پرداخته

شده است. با این همه روح حاکم بر پژوهش هرمنوتیکی است و پژوهشگر به گفتگویی هرمنوتیکی روی آورده است که براساس یکی از الگوهای روابط سه‌گانه گادامرانجام شده است و از راه این گفتگو با متن به دنبال تحلیل متون است. کتاب در شش روایات سامان یافته است و به نظریه‌های دیروز و امروز هرمنوتیک تحلیل متون در این فصل‌ها می‌پردازد.

رستاخیز کلمات (درس گفتارهایی درباره‌ی نظریه ادبی صورتگران روس)

محمد رضا شفیعی کدکنی؛ چاپ اول، تهران: سخن، ۱۳۹۱، ۵۱۲ ص.

کتاب رستاخیز کلمات مجموعه درس‌های استاد شفیعی کدکنی است که به خواستاری دانشجویان ایشان برای کلاس نظریه ادبی گفته شده است. حکایت این خواستاری در مقدمه کتاب، خود بسیار خواندنی است. صورتگران روس در آغاز قرن بیستم چشم‌انداز تازه‌ای در حوزه مباحث جمال‌شناسی و نظریه ادبیات وارد محافل فرهنگی جهان کردند که آثارش هنوز هم در حال گسترش است. ایشان با عرضه‌کردن نظریه‌های نو درباره زبان شعر؛ پیرنگ داستان؛ بوطیقای سینما و ساختار قصه‌های عامیانه به آفاقی رسیدند که هیچ‌گاه از تاریخ فرهنگ بشری حذف نمی‌شوند.

مفاهیمی همچون فرم، آشنایی‌زدایی، رستاخیز کلمات، ادبیات، هنر سازه، وجه غالب، پیرنگ، ساختار و مفاهیمی از این دست که از رهگذر مکتب صورتگرایی روس وارد فرهنگ اروپا شده‌اند، با تمام تحولات علوم انسانی قرن بیستم و بیست‌ویکم گره‌خوردگی یافته است. نکته برجسته این کتاب آشنایی با جریان صورتگرایی روس و تأثیرات جهانی آن با استفاده از شواهد ادبیات فارسی و تاریخ اجتماعی ایران است.

دکتر شفیعی در مقدمه کتاب نوشته‌اند: «قصد من روایت تاریخی جریان فرمالیسم روسی است و نه دفاع از آن. بحث درباره‌ی صورتگرایی

و صورت به هیچ‌روی انگار جوانب تاریخی و اجتماعی و فلسفی و آرمانی فرهنگ بشری نیست. آنها آموری هستند که بدیهی بودنشان نیاز به توضیح ندارد. بدین ترتیب دکتر شفیعی کدکنی از اتمام انکار هدف و آرمان در ادبیات می‌رهند». همچنین ایشان در بخش دیگری از مقدمه کتاب درباره ضرورت شناخت فرم می‌نویسند: «شناخت فرم نه تنها برای هنرمندان ضرورت دارد و نخستین و تنها راه پیشرفت کار آنهاست که پژوهشگران را نیز به مانند عددنویسی در ریاضی است».

کتاب در دو بخش، با تعاریف مفاهیم فرمالیسم و صورت و صورتگرایی و نیز شناساندن نظریه‌پردازان اصلی فرمالیسم سامان یافته است و در پایان نیز در ضمیمه کتاب مقالات مفیدی عرضه شده‌اند که با صورتگرایی ارتباط دارند. کتاب شناسی اثر نیز مانند دیگر آثار استاد شفیعی، خود گویی راهنمایی کامل برای پژوهش است.

گلگشت‌های ادبی و زبانی

احمد سمیعی گیلانی؛ گردآورنده سایه اقتصادی نیا؛ چاپ اول، تهران: هرمس، ۱۳۹۱، ۶۴۲ ص.

احمد سمیعی گیلانی پژوهشگر، مؤلف، مترجم، ادیب و ویراستار پرکار، خستگی‌ناپذیر و دانشمند حوزه ادبیات ایران زمین است. ایشان از جمله پژوهشگران ایران هستند که نه تنها فهرست آثارشان مثال‌زدنی است، کمیت نگاهشده‌های ایشان نیز غبطه برانگیز است. در این کتاب خانم اقتصادی نیا گردآورنده اثر تلاش کرده است تا مقالات استاد سمیعی را جمع‌آوری کرده و بعد از ایجاد وحدت موضوعی، آنها را در دفترهای مختلف به دست چاپ بسپارد. گردآورنده در مقدمه کتاب آورده است که حدود ۱۶۰ مقاله را جمع‌آوری، سپس آنها را دسته‌بندی موضوعی کردیم و در عین تقسیم‌بندی نیز مقالات تالیفی و ترجمه را به تفکیک آوردیم. این کتاب در واقع دربرگیرنده بخش اول این دسته‌بندی مقالات، یعنی

مقالاتی درباره ادبیات و زبان است که با عنوان گلگشت‌های ادبی و زبانی چاپ می‌شود. چنان که از مقدمه کتاب برمی‌آید دفترهای دیگری نیز با این عناوین در راه است.

- نقد و نظر (مقالاتی در باب نقد و بررسی متون)
- خلوت فکر (مقالاتی درباره زیبایی‌شناسی و فلسفه)
- درباره ویرایش

- ادبیات معاصر و معاصران و بخش‌های دیگر.
اما مقالات این کتاب (گلگشت‌های ادبی و زبانی)، متمرکز بر مباحثی ادبی یا نکته‌ای زبانی است و مطالبی که حاصل سخنرانی یا مراسم‌هاست شکل مرسوم‌تری برای چاپ یافته‌اند. افزون بر این در ابتدای کتاب استاد سمیعی مقدمه‌ای نسبتاً بلند درباره زندگی علمی و ادبی خود نگاشته‌اند که بسیار خواندنی است.

فقه

الحدائق الناضره، للمحدث البحرانی، دراسة مقارنة فی المنهجم

الشیخ خالد العطیه؛ قم: مرکز الغدیر للدراسات و النشر و التوزیع، ۱۴۲۲.

محقق بحرانی (= شیخ یوسف) از فقیهان، عالمان و محدثان بزرگ است که از او با عنوان «اخباری» معتدل یاد می‌شود. مهم‌ترین اثر وی کتاب «حدائق الناضره» کتابی است فقهی، استدلالی و نشانگر قدرت فقهی نویسنده به‌ویژه چیرگی حیرت‌آور او بر فروع مسائل. محقق سختکوش جناب آقای خالد عطیه، فهرست موضوعی بسیار گویا و دقیقی برای دستیابی به موضوعات مطرح‌شده در «الحدائق الناضره» سامان داده‌اند که کارآمد است و سودمند و به یمن این آشنایی با ابعاد کتاب، این کتاب را درباره‌ی روش فقهی آن بزرگوار پرداخته‌اند. مؤلف در فصلی مقدماتی از اوضاع سیاسی، فرهنگی اعتقادی روزگار بحرانی سخن گفته است. آن‌گاه بحثی پی‌افکنده است درباره اخبارگیری و چگونگی شکل‌گیری مخالفت‌ها بین اصولیان و

اخباریان. آن‌گاه بحث از زندگانی بحرانی است و ابعاد مختلف آن. مؤلف در ادامه آنچه آمد، از اختلافات اصولیان و اخباریان بحث کرده و موضع بحرانی را به درستی در این نزاع‌ها برنموده است. دانش‌های لازم برای فقیه و موضع اخباریان در برابر اصول و نیز موضع بحرانی در ادامه آمده است و بالاخره روش‌شناسی فقهی بحرانی است در تألیف «الحدائق...».

کلام

التشیع والنص

السید جاسم الموسوی؛ تهران: دار مشعر، ۱۴۳۴.

باور به «نص» در امامت مهم‌ترین ویژگی قرائت شیعی از اسلام و بلکه مهم‌ترین آنهاست. تشیع که به درستی «مولود طبیعی اسلام» بل عین اسلام است، بر وجود «نص الاهی در امامت» تأکید می‌کند. از دیرینه‌ترین روزگاران کسانیه که «حقیقت را نیافته ره افسانه زدند»، می‌کوشیده‌اند که به پندار جمعی ساده‌اندیش چنان القاء کنند که شیعه «درباره نص» دلیلی استوار ندارد. مؤلف ارجمند این کتاب این‌گونه یافته‌ها را آورده و نقد کرده است. مولف ابتدا روایات «وصیت» را آورده است مستند بر منابع اهل سنت و آن‌گاه این ادعا را که «وصیت» را ابن سبا وارد تفکر شیعی کرده است، نقد کرده است. آن‌گاه احادیث وصیت را با لفظی جز «وصیت» از منابع اهل سنت و استشهاد علی (ع) و معصومان بر احادیث وصایت، یافته است.

مهدیان دروغین

رسول جعفریان؛ چاپ اول، تهران: علم، ۱۳۹۱، ۴۱۵ ص.

محتوای اصلی کتاب مهدیان دروغین درباره افراد و گروه‌هایی است که در طول تاریخ درباره مهدویت ادعا داشته‌اند و البته ادعایی دروغین. هدف کتاب ابتدا استمرار حرکت علمی گذشته دانشمندان در این باره؛ یعنی نقد مهدیان دروغین است. دوم آنکه در این کتاب صرفاً ادعاهای آنان و نقل تاریخی‌ای

که یافت شده، آورده شده است و نکته سوم در این کتاب این است که مؤلف کوشیده است در مقابل آسیب‌پذیری جامعه شیعه در برابر مسئله مهدویت که به زعم ایشان از قرن سیزدهم هجری به این سمت فراوان شده است، واکنشی نشان دهد. در این کتاب افزون بر گفتن از مهدیان دروغین، به اجمال برخی مبانی فکری آنان، اوضاع اجتماعی و شرایط تاریخی که منجر به اظهارات مهدویت شد نیز بررسی شده است. کتاب در نه فصل و با ترتیب تاریخی و در دوره‌های مختلف مدعیان دروغین مهدویت را معرفی می‌کند و سپس در انتهای کتاب سه رساله با نام‌های «رساله در شرح حدیث دولتنا فی آخر الزمان»، «رساله میشره شاهیه» و «رساله الهدی: سید محمدنوریخ» آمده است.

پژوهشی در ایده‌ها، انسانها و رویدادها در ادیان عهد باستان

اس. جی. اف. براندن؛ ترجمه و پژوهش سودابه فضایی؛ چاپ اول، قم: دانشگاه ادیان و مذاهب، ۱۳۹۱، ۷۵۱ ص.

شناخت ادیان گوناگون از جهات مختلف امروزی ضروری است؛ زیرا افزون بر کاربرد اولیه آن در رشته دین‌شناسی تطبیقی، سرنوشت بسیاری از نظریه‌پردازی‌ها در رشته‌های علوم انسانی مانند جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی و فرهنگ و تمدن وابسته به تغییر چگونگی پیدایش ادیان آغازین است. بر این اساس دانشگاه ادیان و مذاهب انتشار کتاب پژوهشی ایده‌ها، انسان‌ها و رویدادها در ادیان عهد باستان را در دستور کار خود قرار داد. مولف کتاب در زمینه تاریخ و الهیات دارای مطالعات اختصاصی است و صاحب کرسی دین‌شناسی تطبیقی براندن که پیرو مکتب الهیات تاریخی است در کتابش می‌نویسد: «الاهیات در اصل و اساس تغییر یزدان‌شناختی واقعیت‌های تاریخی است». او در این پژوهش تنها به منابع مکتوب درباره ادیان اکتفا نکرده است، بلکه به آثار هنری مانند نقاشی، ابنیه تاریخی و

کتیبه‌های سنگی و کاوش‌های باستان‌شناسی نیز پرداخته است. همچنین برای تکمیل و بهینه‌سازی پژوهشی خود از دو علم «زبان‌شناختی» و «نمادشناختی» نیز استفاده کرده است. کتاب مقوله زمان را با دو وجه خلاق و نابودگر آن بررسی می‌کند. مترجم کتاب بر این باور است که از طریق تأویل و تفسیر نمادهای اساطیری می‌توان به بنیاد دینی آنها وقوف یافت و به ترجمه کتاب پرداخته است. نکته مهم کتاب به زعم مترجم آن، نگاه بی‌تعصب و دید باز براندن نسبت به اساطیر مذهبی و تاریخ ادیان باستان است. کتاب در ۲۵ بخش به بررسی اساطیر و باورها و ایده‌های ادیان عهد باستان به صورت مفصل پرداخته است.

فلسفه

جدال فیلسوفان؛ روسو، هیوم و حدود فهم انسان

رابرت زارتسکی و جان تی. اسکات؛ ترجمه هدی زمانی؛ چاپ اول، تهران: ققنوس، ۱۳۹۱، ۴۳۱ ص.

در این کتاب بحث‌های تاریخی و مفهومی بسیاری درباره روشننگری بیان شده است؛ اما پژوهشگر قصد پاسخ‌دادن به آنها را ندارد. کتاب بیش از آنکه درباره روشننگری باشد، درباره مجموعه پیچیده اتفاقاتی است که در عصر روشننگری رخ داده است. در این بین دوستی دراماتیک هیوم و روسو نقل شده است و به تلویح به برداشت عصر روشننگری از عقل و فهم ایشان اشاره شده است. کتاب در بخش‌های مختلف به دیدگاه‌های هیوم و روسو می‌پردازد. جالب آنکه آنچه هیوم و روسو را که از بسیاری جهات باهم اختلاف داشتند، همراهانی غریب ساخت، نگرش آنها به موضوع کلیدی مورد قبول روشننگری، یعنی عقل بود. هیوم مدافع پیشرفت علم و هنر بود و روسو پیشرفت را زیر سوال می‌برد و می‌پرسید آیا این نام دیگر فساد اخلاقی نیست؟ در هر حال هر دوی آنها مهم‌ترین منتقدان عقل بوده‌اند. کتاب به واقع روایت این تفاوت‌ها و نقطه مشترک است.